

Wstawiennictwo Maryi w liturgii Kościoła (cz. 2)

4. Wstawiennictwo Maryi w sakramentaliach na podstawie ksiąg liturgicznych

4.1. *Obrzędy konsekracji dziewic*

W *Obrzędzie konsekracji dziewic* szczególne miejsce przyznano Maryi Dziewicy. Od początku Kościoła jest Ona uważana za wzór i przykład do naśladowania⁸⁴. Biskup w homilii (przemówieniu) zachęca: „Naśladując Matkę Bożą, chcecie być służebnicami Pańskimi i pragniecie, by was tak nazywano”⁸⁵. Maryja jawi się tu jako *Sancta Virgo virginum*, będąca wzorem dziewic Bogu poświęconych. Jest Ona bowiem zarówno Dziewicą, jak i Matką Chrystusa⁸⁶. Stąd Kościół zwracając się do Boga⁸⁷, by zesłał hojnie Ducha Świętego na wybrane swoje służebnice, czyni to przez wstawiennictwo Maryi⁸⁸. Wyrażone jest to w modlitwie biskupa: „Duch Święty, który zastąpił na Najświętszą Dziewicę i dzisiaj uświęcił wasze serca swoim dotknięciem, niech zapali was do gorliwej służby Bogu i Kościołowi”⁸⁹. Natomiast przy obrzędzie konsekracji dziewic połączonej z profesją mniszek, biskup wzywa orędownictwa Maryi dwukrotnie w litanii⁹⁰ zanoszonej w ich intencji oraz na rozesłanie⁹¹.

4.2. *Obrzędy poświęcenia Kościoła i ołtarza*

W liturgii uroczystego poświęcenia kościoła i ołtarza, Kościół czterokrotnie przyzywa wstawiennictwa Maryi. Najpierw prosi Maryję o orędownictwo w *Litanii do Wszystkich Świętych*⁹², a po jej zakończeniu przewodniczący liturgii (biskup) odmawia modlitwę, w której przywołuje Jej wstawiennictwo słowami: „Prosimy Cię, Boże, przyjmij modlitwy za wstawiennictwem Najświętszej Maryi Panny [...]”⁹³.

Następnie Maryja jest wspomniana w modlitwie poświęcenia, w czasie, której świątynię przyrównuje się do „Dziewicy jaśniejącej czystością wiary oraz Matki da-

⁸⁴ Por. K. Konecki, *Konsekracja dziewic w odnowie liturgicznej Soboru Watykańskiego II*, Włocławek 1977, s. 193.

⁸⁵ Por. *Obrzędy konsekracji dziewic*, nr 16.

⁸⁶ Tamże, nr 16.

⁸⁷ W czasie obrzędu biskup wzywa do modlitwy tymi słowami: *Oremus Deum Patrem omnipotentem per Filium suum Dominum nostrum, ut, beatæ Mariæ semper Virginis omniumque Sanctorum interueniente suffragio, super has famulus, quasi sibi sacrandas elegit, Sancti Spiritus rorem affluenter emittat.* Zob. *Pontificale Romanum: Ordo consecrationis virginum*, Editio typica, Typis Polyglottis Vaticanis 1977.

⁸⁸ Por. *Obrzędy konsekracji dziewic*, nr 18, 20.

⁸⁹ Tamże, nr 36.

⁹⁰ Por. tamże, nr 57, 59.

⁹¹ Zob. tamże, nr 77.

⁹² *Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza*, Katowice 2001, nr 59.

⁹³ Por. tamże, nr 60.

jącej życie mocą Ducha Świętego”⁹⁴. Zaś w prefacji, łączącej się z obrzędem poświęcenia, Kościół modli się następująco: „To bowiem ciało Twojego Syna, zrodzone z Maryi Dziewicy, uczyniłeś swoją świątynią, aby w niej przebywała pełnia bóstwa”⁹⁵.

4.3. Egzorcyzmy i inne modlitwy błagalne

Egzorcysta modląc się nad opętanymi, wzywa w *Litanii błagalnej* pomocy Maryi⁹⁶, wspomina Ją w wyznaniu wiary⁹⁷ i w formule błagalnej zanoszonej za osobę opętaną („Miłosierny Boże, wysłuchaj modlitwy Dziewicy Maryi, której Syn, umierając na krzyżu, zmiażdżył głowę starodawnego węża i wszystkich ludzi oddał w Jej macierzyńską opiekę [...]”⁹⁸). Zaś w *Dodatku* tej księgi są do dyspozycji liczne wezwania do Najświętszej Maryi Panny⁹⁹.

4.4. Obrzędy błogosławieństw

Księga przywołuje Maryję w obrzędach wielu błogosławieństw. Najczęściej wspominamy Ją w prośbach, zachętach i modlitwie błogosławieństw. Często dotyczy to błogosławieństw matek wdzięcznych za otrzymany dar macierzyństwa¹⁰⁰, rodzin (prośby)¹⁰¹, dzieci (prośby)¹⁰², pielgrzymów (prośby)¹⁰³, ziół i kwiatów (obrzęd błogosławieństwa)¹⁰⁴ oraz ziarna siewnego (zachęta i modlitwa błogosławieństwa)¹⁰⁵.

4.5. Obrzęd koronacji wizerunku Najświętszej Maryi Panny

Księga ta w całości jest poświęcona Najświętszej Maryi Pannie. Przez obrzęd koronacji wizerunku Bogarodzicy Kościół wyznaje, że „słusznie się uważa i wzywa Najświętszą Maryję Pannę jako Królową, ponieważ jest Matką Syna Bożego, jest Towarzystwą Odkupiciela, jest doskonałą Uczennicą Chrystusa i najwybitniejszym Członkiem Kościoła”¹⁰⁶.

4.6. Obrzędy pogrzebu

W śpiewie pożegnalnym zmarłego Kościół prosi o wstawiennictwo Maryi dla tych, którzy zamknawszy oczy na światło doczesne, znaleźli się przed Wiekuistą Światłością. Wyrażają to modlitwy: „Niech na spotkanie w progach Ojca domu po ciebie wyjdzie litościwa Matka”¹⁰⁷, antyfony *Witaj Królowo* albo inna pieśń do Matki

⁹⁴ Por. tamże, nr 62.

⁹⁵ Por. tamże, nr 75.

⁹⁶ *Rytuał rzymski*, [w:] *Egzorcyzmy i inne modlitwy błagalne*, Katowice 2002, nr 45.

⁹⁷ Por. tamże, nr 55.

⁹⁸ Por. tamże, nr 61.

⁹⁹ Por. *Dodatek*, nr 8, [w:] *Egzorcyzmy i inne modlitwy błagalne*, s. 44.

¹⁰⁰ Por. *Obrzędy błogosławieństw*, t. I, nr 227-229.

¹⁰¹ Por. tamże, nr 55, 82.

¹⁰² Por. tamże, nr 148, 189.

¹⁰³ Por. tamże, nr 416.

¹⁰⁴ Por. *Obrzędy błogosławieństw*, t. II, nr 1412-1414.

¹⁰⁵ Por. tamże, nr 1426-1428.

¹⁰⁶ Tamże, *Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, nr 5.

¹⁰⁷ Por. *Obrzędy pogrzebu*, Katowice 1998, nr 64.

Jezusowej¹⁰⁸, wezwania z *Litanii za zmarłych*: „Święta Maryjo [...] i Królowo Wniebowzięta – módl się za nami”¹⁰⁹, oraz *Magnificat* w Nieszporach za zmarłych¹¹⁰.

5. Wstwiennictwo Maryi w tekstach *Liturgii Godzin*

Odnowiona księga modlitwy brewiarzowej - *Liturgia Godzin* - zawiera wiele dowodów czci maryjnej¹¹¹. Ten kult Bogarodzicy wyrażony jest szczególnie we własnych tekstach brewiarzowych z okazji maryjnych uroczystości, świąt i wspomnień. Jeżeli ich brakuje, z pomocą przychodzi nam *Teksty wspólne o Najświętszej Maryi Pannie*¹¹².

Ponadto cześć Maryi wyrażana jest w codziennym oficjum brewiarzowym, na które składają się: hymny, antyfony liryczne oraz prośby Jutrzni i Nieszporów, gdzie często modlący uciekają się do Maryi pełnej miłosierdzia¹¹³.

5.1. Kantyk maryjny

Tekstem obecnym w każdym dniu *Liturgii Godzin* jest kantyk Maryi *Magnificat* (Łk 1,46-55)¹¹⁴. W liturgii łacińskiej od V stulecia *Magnificat* ma swoje miejsce w Nieszporach. Kantyk ten został obramowany poetyckimi antyfonami.

5.2. Wielkie antyfony

Pięć wielkich antyfon zaczynających się od słowa *hodie*, czyli podkreślających, że zbawcze tajemnice celebrowane w liturgii dokonują się dzisiaj, należało do najważniejszych w liturgii rzymskiej. Obok Wielkanocy, Zesłania Ducha Świętego i święta Objawienia Pańskiego, antyfony *hodie* przeznaczone były na dwie uroczystości maryjne: Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny (15 sierpnia) i Niepokalane Poczęcie Najświętszej Maryi Panny (8 grudnia). W odnowionej posoborowej liturgii antyfony na Niepokalane Poczęcie uległa zmianie. Zaczepnięta z obecnej liturgii rzymskiej antyfony na *Magnificat* podczas II Nieszporów uroczystości Wniebowzięcia brzmi: „Dzisiaj Maryja Dziewica została wzięta do nieba, radujmy się, bo z Chrystusem króluje na wieki”.

5.3. Antyfony maryjne

Odnowiona po Soborze Watykańskim II liturgia godzin podkreśla: „Na koniec odmawia się jedną z antyfon ku czci Najświętszej Maryi Panny (OWLG 92)”¹¹⁵. Zgodnie z definicją zawartą w *Leksykonie liturgii* „antyfona” (z gr. *antifonos* – ten,

¹⁰⁸ Por. tamże, nr 78.

¹⁰⁹ Por. tamże, nr 250

¹¹⁰ Por. *Dodatek*, [w:] *Obrzędy pogrzebu*, nr 8.

¹¹¹ Por. *Adhortacja apostolska „Marialis cultus”*, nr 13.

¹¹² Por. Sz. Praškiewicz, *Duchowość maryjna...*, s. 86.

¹¹³ Por. *Adhortacja apostolska „Marialis cultus”*, nr 13.

¹¹⁴ Por. Z. Janiec, *Bogurodzica w liturgii Kościoła*, Sandomierz 2000, s. 108.

¹¹⁵ Cyt. za: W. Pałęcki, *Antyfony Maryjne na zakończenie komplety w polskiej edycji „Liturgii Godzin”*, [w:] *Mirabile Laudis Canticum. Liturgia Godzin: Dzieje i teologia. Księga pamiątkowa dedykowana księdzu biskupowi Stefanowi Cichemu, Biskupowi Legnickiemu, Przewodniczącemu Komisji do Spraw Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Episkopatu Polski*, red. H. J. Sobeczko, Opole 2008, s. 363.

który odpowiada, łac. *Antiphona*) jest śpiewem wykonywanym naprzemiennie przez dwa chóry, jeden odpowiada drugiemu. W liturgii oznacza krótki refren, który rozpoczyna i kończy psalm¹¹⁶. Istnieją także odrębne teksty, które określamy mianem antyfon. Należą do nich antyfony maryjne na zakończenie komplety.

Antyfony te – *Alma Redemptoris Mater*, *Ave Regina caelorum*, *Regina caeli*, *Salve Regina*, *Sub Tuum praesidium* – będą przedmiotem poniższych rozważań. Przytoczymy krótką historię ich powstania, jak również wskażemy zawarty w nich aspekt wstawiennictwa Maryi.

5.3.1. *Alma Redemptoris Mater*

*Alma Redemptoris Mater quae pervia caeli
Porta manes, et Stella Maris succurre cadenti,
Surgere qui curat populo: tu quae genuisti,
Natura mirante, tuum sanctum Genitorem,
Virgo Prius ac posterius, Gabrielis ab ore
Sumens illud, Ave peccatorum miserere.*

Matko Odkupiciela

Matko Odkupiciela, z niewiast najślawniejsza,
Gwiazdo morska, do nieba ścieżko najprościejsza,
Tyś jest przechodnią bramą do raju wiecznego,
Tyś jedyną nadzieją człowieka grzesznego.
Racz podźwignąć, prosimy, lud upadający,
W grzechach swych uwikłany, powstać z nich pragnący.
Tyś cudownie zrodziła światu Zbawiciela,
Tyś sama wykarmiła Twego Stworzyciela.
Panno przedtem i potem z świata podziwieniem,
Uczczona Gabriela wdzięcznym pozdrowieniem;
Racz się wstawić, o Panno, za nami grzesznymi,
Ratuj nas, opiekuj się sługami Twoimi.

Antyfona *Alma Redemptoris Mater* powstała, jak się na ogół przyjmuje, w pierwszej połowie XI wieku, w Reichenau, w środowisku klasztoru Benedyktynów. Za twórcę tekstu uważany jest Herman Kontraktus (1013-1054), który został uzdrowiony za wstawiennictwem Maryi, choć jego autorstwo poddawane jest często w wątpliwość i wciąż stanowi przedmiot dyskusji wielu specjalistów. Pewne jest natomiast, że rękopis został odnaleziony w opactwie św. Maura de Fossès w Paryżu w XII wieku¹¹⁷. Antyfona inspirowana jest hymnem *Ave maris stella*¹¹⁸.

W klasztorze św. Maura *Alma Redemptoris Mater* odmawiana była w Godzinie południowej (Seksta) w uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny¹¹⁹. O włączeniu antyfony do oficjum brewiarzowego zdecydowano w roku 1254 w kapi-

¹¹⁶ Antyfona, [hasło w:] *Leksykon liturgii*, oprac. B. Nadolski, Poznań 2006, s. 106.

¹¹⁷ Por. P. Jasina, *Wielkie Antyfony Maryjne*, Poznań 2009, s. 4.

¹¹⁸ Por. *Alma Redemptoris Mater*, [hasło w:] *Leksykon liturgii...*, s. 77.

¹¹⁹ Por. tamże.

tule generalnej franciszkanów. Modlitwa nawiązuje do wcielenia i oczekiwania światła na Odkupiciela, dlatego dziś (od roku 1971) odmawiana jest w okresie Adwentu i Bożego Narodzenia¹²⁰.

Modlitwa w kilku miejscach zawiera prośbę o wstawiennictwo. W tłumaczeniach polskim, niemieckim oraz angielskim występuje sformułowanie „Brama nieba” („Pforte des Himmels”, „Gate of heaven”). Posiada ono głębokie znaczenie teologiczne – Maryja wydając na świat Zbawiciela, otworzyła ludzkości drogę do nieba. Podkreślone zatem zostało Jej pośrednictwo w Chrystusie w drodze wiernych do osiągnięcia szczęścia wiecznego („Tyś jest przechodnią bramą do rajów wiecznego”)¹²¹. Jak pisze W. Pałęcki: „Porównanie Maryi do bramy niebieskiej wskazuje więc na wcielenie, ale również na Jej wstawiennictwo, gdyż omawiana antyfona nazywa Bogurodzicę otwartą bramą do nieba”¹²². Wstawiennictwo Matki Najświętszej odnajdujemy także we fragmentach: „Racz podźwignąć, prosimy, lud upadający, w grzechach swych uwikłany, powstać z nich pragnący” oraz „Racz się wstawić, o Panno, za nami grzesznymi, ratuj nas, opiekuj się sługami Twoimi”. Można zatem powiedzieć, że omawiany tekst ma charakter modlitwy do Matki Miłosierdzia, do „Alma Mater” – Matki „świętej, wspaniałej, dobroczynnej, czcigodnej oraz dziewiczej”¹²³.

Warto wspomnieć, że przed Soborem Watykańskim II po antyfonie odmawiano odpowiednie wersety oraz modlitwę. W okresie Bożego Narodzenia były to fragmenty, w których proszono Maryję o wstawiennictwo, gdyż po urodzeniu Chrystusa pozostała nienaruszoną dziewicą, została zatem wyróżniona z całego rodzaju ludzkiego¹²⁴.

5.3.2. *Ave Regina caelorum*

*Ave, Regina caelorum,
Ave, Domina angelorum:
Salve, radix, salve, porta,
Ex qua mundo lux est orta.
Gaude, Virgo gloriosa,
Super omnes speciosa,
Vale, o valde decora,
Et pro nobis Christum exora.*

Witaj, niebios Królowo

Witaj, niebios Królowo,
witaj, Pani aniołów,
Witaj, Różdżko i Bramo;
Jasność zrodziłaś światu.
Ciesz się, Panno chwalebna,
Ponad wszystkie piękniejsza,

¹²⁰ W. Pałęcki, *Antyfony Maryjne...*, s. 366.

¹²¹ Por. P. Jasina, *Wielkie Antyfony Maryjne...*, s. 7.

¹²² Por. W. Pałęcki, *Antyfony Maryjne...*, s. 367.

¹²³ Por. Z. Janiec, *Bogurodzica w...*, s. 109-110.

¹²⁴ Por. W. Pałęcki, *Antyfony Maryjne...*, s. 368.

Witaj, o Najśliczniejsza;
Proś Chrystusa za nami.

Ave Regina caelorum została po raz pierwszy wskazana w Antyfonarzu paryskim opactwa św. Maura de Fosses w XII wieku. Przyjmuje się, że powstała w XI-XII wieku. Była wówczas odmawiana w uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w modlitwie popołudniowej (Nona)¹²⁵. Na zakończenie modlitw liturgicznych została wprowadzona za papieża Klemensa VI (1342-1355)¹²⁶. Dziś odmawiana jest w modlitwie na zakończenie dnia, od 2 lutego do Triduum Paschalnego¹²⁷.

Utwór zbudowany jest z szeregu hymnicznych pozdrowień – aklamacji. Są to: *ave* – słowo to rozpoczyna antyfonę, pojawia się następnie w drugim wersie. Nawiązuje do momentu zwiastowania; *salve* – używane jest przy powitaniu i pożegnaniu, łączy się z otrzymaniem pozdrowienia oraz oddaniem czci; *gaude* – łaciński zwrot oznacza: cieszyć się, radować, metaforycznie zaś: lubować się w czymś, chętnie widzieć. Z punktu widzenia naszych rozważań niezwykle istotny jest wyraz *vale*, który w polskim tłumaczeniu oznacza „żegnaj, do zobaczenia”¹²⁸, ale w łacińskim oryginale zwrot ten połączony jest z prośbą o wstawiennictwo: *et pro nobis Christum exora* – „i proś Chrystusa za nami”. „Przyczynę tego wstawiennictwa określa bliżej werset występujący po tej modlitwie, odmawiany przed Soborem Watykańskim II. Błaganie wyrażone słowami: *Dignare me laudare te, Virgo sacrata* – «Dozwól nam chwalić Cię, Panno święta», podaje powód, jakim jest prośba: *Da mihi virtutem contra hostes tuos* – «Daj siłę przeciw nieprzyjaciołom Twoim»¹²⁹. Podobnie jak w poprzedniej z omawianych antyfon, tak i tu Maryja nazywana jest „Bramą”, przez którą Syn Boży przeszedł na ziemię, co także wskazuje na Jej wstawiennictwo. Określa ją także słowo „Różdżka”. Należy to odnieść do proroctwa Izajasza (Iz 11, 1), jak również do słów Konrada z Saksonii, który nazwał Matkę Bożą „różdżką mocy przeciw piekielnym wrogom, nad którymi panuje wielką siłą”¹³⁰.

5.3.3. *Regina caeli*

*Regina caeli, laetare, alleluia,
quia quem meruisti portare, alleluia,
resurrexit sicut dixit, alleluia;
ora pro nobis Deum, alleluia.*

Wesel się Królowo

Królowo nieba, wesel się, Alleluja,
Bo Ten, któregoś nosiła, Alleluja,
Zmartwychpowstał, jak powiedział. Alleluja.
Błagaj za nami Boga. Alleluja.

¹²⁵ Por. *Ave Regina caelorum*, [hasło w:] *Leksykon liturgii...*, s. 128.

¹²⁶ Por. W. Pałęcki, *Antyfony Maryjne...*, s. 369.

¹²⁷ Por. P. Jasina, *Wielkie Antyfony Maryjne...*, s. 12.

¹²⁸ Por. tamże, s. 14.

¹²⁹ W. Pałęcki, *Antyfony Maryjne...*, s. 370.

¹³⁰ Por. P. Jasina, *Wielkie Antyfony Maryjne...*, s. 15-16.

Powstanie antyfony *Regina Caeli* owiane jest legendą. *Legenda aurea* z roku 1265 wspomina, że podczas trwającej w Rzymie epidemii papież Grzegorz Wielki (zm. 604) zarządził odprawienie procesji do słynącego łaskami obrazu Najświętszej Maryi Panny *Salus populi Romani* w bazylice Santa Maria Maggiore. Kiedy uczestnicy znajdowali się w okolicach Mauzoleum Hadriana, usłyszeli aniołów śpiewających pierwsze trzy wersety modlitwy. Dzięki wstawiennictwu Maryi epidemia ustała. Badacze są podzieleni w kwestii prawdziwego autorstwa tekstu. Przypisuje się je papieżowi Grzegorzowi V (996-999). Pewne jest, że antyfona znalazła się w rękopisie Antyfonarza z kościoła św. Piotra w Rzymie (1171), zawierają ją także inne włoskie XII-wieczne antyfonarze. Do spopularyzowania antyfony przyczynił się Hajmon z Faversham (zm. 1244), który włączył ją do franciszkańskiej *Liturgii Godzin*. Kapituła Generalna Braci Mniejszych w Pizie w 1263 roku postanowiła śpiewać antyfonę przez cały czas paschalny oraz dodawać „Alleluja”. Dzięki temu *Regina caeli* stała się uprzywilejowaną antyfoną Okresu Wielkanocnego.

Potrydencka *Liturgia Godzin* ustanowiła tekst antyfoną końcową w *Modlitwie na zakończenie dnia (Kompleta)* w Okresie Wielkanocnym i takie miejsce zajmuje ona do dziś¹³¹.

Modlitwa *Regina caeli* odbiega stylem od pozostałych antyfon. Nie ma w niej pozdrowienia Archanioła Gabriela, zaś zwrot *ave* został zastąpiony wezwaniem *laetare* – „ciesz się, wesel się”. Tekst rozpoczyna się sformułowaniem *Regina caeli* – „Królowo nieba”. Zatem już na wstępie zarysowany jest udział Maryi w niebiańskiej chwale Jej syna. Posiada to ścisły związek z Jej wstawiennictwem:

Antyfona ta łączy w swej treści misterium wcielenia ze zmartwychwstaniem Pana. Ukazuje to jednocześnie, że wstawiennictwo Maryi jako królowej nieba dotyczy tego, aby wszyscy proszący mieli również udział w radości zmartwychwstania. Stąd słowa modlitwy, które towarzyszyły tej antyfonie przed Soborem Watykańskim II, były prośbą do Boga, aby Ten, który sprawił radość światu przez zmartwychwstanie swojego Syna, za wstawiennictwem Bożej Rodzicielki udzielił proszącym daru osiągnięcia życia wiecznego¹³².

W końcowym wersecie modlitwy prośba o wstawiennictwo zarysowana została w bezpośrednim zwrocie do Maryi *ora pro nobis Deum, alleluia* – „Błagaj za nami Boga, Alleluja” (według wspomnianej legendy fragment ten został dodany przez papieża Grzegorza Wielkiego podczas procesji).

Krótką, kilkuwersową antyfoną *Regina caeli* obfituje w treści teologiczne i zachęca wiernych do przeżywania, wraz z Maryją, radości zmartwychwstania, jak również do wnoszenia modlitw o pomoc z Jej strony w naszej drodze do Pana.

5.3.4. *Salve Regina*

Salve, Regina, mater misericordiae, vita, dulcedo et spes nostra, salve. Ad te clamamus, exsules filii Evae. Ad te suspiramus, gementes et flentes in hac lacrimarum valle. Eia ergo, advocata nostra, illos tuos misericordes oculos ad nos converte. Et Jesum, benedictum fructum ventris tui, nobis post hoc exilium ostende. O clemens, o pia, o dulcis Virgo Maria.

¹³¹ Por. *Regina caeli*, [hasło w:] *Leksykon liturgii...*, s. 1282; W. Pałęcki, *Antyfony Maryjne...*, s. 371.

¹³² W. Pałęcki, *Antyfony Maryjne...*, s. 371.

Witaj, Królowo

Witaj, Królowo, Matko miłosierdzia, życie, słodyczy i nadziejo nasza, witaj! Do Ciebie wołamy wygnańcy, synowie Ewy, do Ciebie wzdychamy, jęcząc i płacząc na tym łez padole.

Przeto, Orędowniczko nasza, one miłosierne oczy Twoje na nas zwróć, a Jezusa, błogosławiony owoc żywota Twojego, po tym wygnaniu nam okaż. O łaskawa, o litościwa, o słodka Panno Maryjo!

Antyfona *Salve Regina* uznawana jest za najstarszą i najbardziej cenną ze wszystkich czterech antyfon maryjnych kończących *Kompletę*. Wśród autorów tekstu wymieniani są: św. Bernard z Clairvaux (zm. 1153), Adhemar z Monteuil (zm. 1098/1099), biskup Puy-en-Velay, Piotr, biskup Composteli (zm. 1002) oraz Herman Contractus (zm. 1054). Według legendy św. Bernard miał usłyszeć inspirację do stworzenia antyfony pochodzącą od aniołów, podczas gdy wchodził do katedry w Spirze w Wigilię Bożego Narodzenia w roku 1146. Pewne jest, że zarówno tekst, jak i melodia *Salve Regina* powstały w XI wieku, bowiem zawarte są w licznych rękopisach z XI/XII wieku¹³³.

Historia poświadcza różnorodne stosowanie tej antyfony, dziś natomiast śpiewana jest na zakończenie *Komplety*.

Salve Regina nie jest utworem poetyckim, ale rymowaną prozą w specjalnej formie – jawi się jako „pozdrowienie upraszające”. Pierwsze wersety modlitwy wskazują na Maryję – Królową oraz Matkę miłosierdzia. Określana jest Ona jako „życie”, „słodycz”, „nadzieja nasza”. W kolejnych fragmentach odnajdujemy nawiązanie do wstawiennictwa – „do Ciebie wzdychamy jęcząc i płacząc na tym łez padole. Przeto, Orędowniczko nasza, one miłosierne oczy Twoje na nas zwróć”. Matka Boża nazwana jest „Orędowniczką” i proszona o „miłosierne” spojrzenie na lud pielgrzymujący. Maryja może być naszą Orędowniczką, ponieważ wydała na świat Zbawiciela. Jej wstawiennictwo zatem ma charakter eschatologiczny – lud modli się, aby po ziemskim „wygnaniu”, za pośrednictwem Najświętszej Dziewicy mógł zobaczyć „Jezusa, błogosławiony owoc żywota Twojego”. W antyfonie użyty został wyraz *advocata*, który w języku łacińskim oznacza „obrońcę”, „pośrednika”, „doradcę”. Maryja jest pośrednikiem i doradcą człowieka, bowiem doskonale zna jego nędzę¹³⁴. Warto zwrócić uwagę, że antyfona ma charakter wspólnotowy, co poświadcza użycie formy „my”¹³⁵.

Salve Regina podkreśla paschalny akcent na zakończenie *Komplety*, wskazując na miłosierdzie Boga i Maryi. Maryja, jak podkreślił papież Jan Paweł II w encyklice *Dives in misericordia*, sama w sposób wyjątkowy doświadczyła miłosierdzia.

5.3.5. Sub Tuum praesidium

Sub praesidium misericordiae tuae confugimus o Deigenetrix: nostras deprecationes ne despicias in necessitate [albo] in necessitatibus sed a periculo erue nos Tu quae sola [es] pura [albo] gloriosa et benedicta.

¹³³ Por. *Salve Regina*, [hasło w:] *Leksykon liturgii...*, s. 1442.

¹³⁴ Por. W. Pałęcki, *Antyfony Maryjne...*, s. 375.

¹³⁵ Por. P. Jasina, *Wielkie Antyfony Maryjne...*, s. 26.

Pod Twoją obronę

Pod obronę miłosierdzia Twojego uciekamy się, o Boża Rodzicielko: naszymi prośbami nie gardź w potrzebie [w potrzebach], lecz od niebezpieczeństwa wyrwij nas, Ty, która sama jesteś czysta [albo chwalebna] i błogosławiona.

Prezentowana antyfona jest jedną z najstarszych modlitw do Najświętszej Maryi Panny. Odnaleziona została w roku 1917 w Egipcie na papirusie nr 470. Wywodzi się prawdopodobnie ze środowiska liturgii koptyjskiej, była także znana w liturgii ambrożyjskiej, greckiej, bizantyjskiej oraz rzymskiej. Przeznaczona była na uroczystość Narodzenia Pańskiego. Po Soborze Watykańskim II przewidziana jest w *Komplecie*. W polskim wydaniu *Liturgii Godzin* nie znajduje się tylko w pierwszym jej tomie.¹³⁶

„Pod Twoją obronę” – pierwszy wers modlitwy zawiera słowa, które kieruje człowiek z ufnością zwracający się o pomoc. Jak pisze Waldemar Pałęcki *praesidium* oznacza także „straż”, „eskortę”, „orszak”, a nawet „zamek”, „kasztel”, „szaniec”. Zatem zgodnie z etymologią tego wyrażenia Maryja jest dla człowieka bezpiecznym schronieniem¹³⁷. Matka Boża określana jest jako miłosierna, wierni błagają: „naszymi prośbami nie gardź w potrzebie [potrzebach]”, a także „od niebezpieczeństwa wyrwij nas”. Matka Boża – „czysta” i „błogosławiona” – miała udział w Boskim planie zbawienia. Przez swe macierzyństwo stała się pośredniczką wiernych w Chrystusie. Dlatego dziś lud Boży pełen ufności może wznosić tę piękną modlitwę, wierząc we wstawiennictwo Matki Najświętszej.

Zaprezentowany artykuł miał na celu wskazać prawdę o wstawiennictwie Maryi wartą w poszczególnych elementach liturgii świętej. Staraliśmy się udowodnić, że zarówno w tekstach Mszy Świętej, jak również w tekstach wygłaszanych podczas udzielania sakramentów i sakramentaliów, Kościół czci Maryję – Matkę Pana, przyzywając Jej wstawiennictwa w Chrystusie. Jest ono obecne również w tekstach *Liturgii Godzin*, szczególnie w antyfonach poświęconych Maryi. Wstawiennictwo Najświętszej Dziewicy odnajdujemy także w sakramentarzach. Te jedne z najstarszych modlitw eucharystycznych wywarły duży wpływ na będące odpowiedzią na postulaty Soboru Watykańskiego II *Collectio Missarum de Beata Maria Virgine*. Ten swoisty „mszał maryjny” pozwala kapłanom i wiernych głosić chwałę Trójjedynego Boga, a jednocześnie oddawać cześć Matce Pana i zwracać szczególną uwagę na Jej wstawiennictwo. Modlitwy *Collectio* przypominają o szczególnej roli, jaką Bóg wyznaczył Maryi w ekonomii zbawienia. Jednocześnie podkreślają Jej całkowite poddanie się woli Bożej, wskazując jako wzór cnót, które wierni winni naśladować w swoim codziennym życiu.

¹³⁶ Por. W. Pałęcki, *Antyfony Maryjne...*, s. 376; P. Jasina, *Wielkie Antyfony Maryjne...*, s. 32.

¹³⁷ Por. W. Pałęcki, *Antyfony Maryjne...*, s. 376-377.